

CEMENTIRIS: RECINTE PER ALS MORTS O RECINTE PER A LA VIDA ETERNA?

Josep Ma. Rossinyol i Locuvice

Cementiris: recinte per als morts o recinte per a la vida eterna? tot i que pugui semblar intranscendent aquesta qüestió a primer cop d'ull va ser, és i serà la que dictami les tendències i evolucions arquitectòniques de tots els nostres cementiris.

Els cementiris tal i com els coneixem avui dia són fruit d'un període de canvi i evolució que es va produir durant el s. XIX seguint les noves reglamentacions de les zones dedicades a enterrament. Les Reials Ordres sobre la prohibició d'enterrament en nuclis habitats començaren el s. XVIII i se succeïren durant el s. següent: 1806, 1833, 1834 i 1840 (1).

L'adequació a la nova normativa, però, va ser un procés llarg i no mancat de certa polèmica i confrontació entre el poder eclesiàstic i el poder civil, com ens ho demostra la gran quantitat de decrets emesos al respecte. Mn. Gaume va arribar a escriure: «*El cementerio en el*

siglo XIX es el último reducto de la encarnizada lucha del satanismo contra el cristianismo». I és que el fet que els cementiris fossin situats al costat de l'església servia, segons ell, per donar lliçó als feligresos. Lliçó que comportava en si una amenaça, la qual prenia tot el seu potencial quan s'hi insinuava la idea de la mort. No és d'estranyar aleshores que es veiés l'allunyament d'aquests com una pèrdua important dels sistemes d'incidència sobre el poble.

Sobre el procés evolutiu dels cementiris cristians, sobretot els del sud d'Europa, dos estudiosos ens poden assabentar dels diferents llocs d'enterrament (1): «*L'any 563 el Concili Bracarense permet que els cadàvers siguin enterrats "circa muros ecclesiae", entorn o prop de l'església; i l'emperador Justinià en fer-se pròpia la llei de Teodosi, ometé d'ella la prohibició de sepultura urbana*». Més endavant segueix: «*Lleó el Savi abolí definitivament aquella prohibició, donant llibertat per es-*

collir sepulcre dintre la ciutat», i Pau Vinyoles i Torres, a *Los cementiris a l'entorn dels segles*, fa referència al «*desplacament i decadència que s'inicia al Renaixement, etapa en la qual el cementiri comença a allunyar-se dels interiors i contorns de les esglésies, i s'inicia la construcció als afores del poblat, donant lloc a la creació del cementiri rural. Fase que deu- rà intercalar-se en l'estudi de l'evolució del cementiri al llarg del s. XIX, doncs el pas del cementiri parroquial al cementiri més o menys allunyat o la Nova Necròpoli, creada, entre altres motius, per la pròpia inèrcia del creixement de la població, no es dona de forma directa i immediata sempre i en tot lloc*» (2).

La nostre comarca, com arreu, no podia ser menys en aquest caràcter evolutiu i conservador alhora, i així, avui en dia, encara podem observar dintre de les nostres contrades cementiris edificats ja expressament als afores dels pobles, i d'altres que encara mantenen el seu lloc tradicional al costat de l'església. Cal dir en aquest sentit que els que s'han mantingut, menys alguna excepció, han estat els dels nuclis més reduïts, sent els dels pobles més grans els que experimentaren mes aviat el procés evolutiu, a causa sobretot de la saturació i manca de lloc.

Si us apropem fins a St. Bertomeu o fins a Malanyeu, per dir dos exemples dels molts que es poden trobar encara a la comarca, podreu observar petits cementiris a tocar de l'església, amb tombes a terra i nínxols a les parets.

En contrapartida, si passeu per Avià, Bagà, Berga... podreu observar el fruit de l'evolució per la qual han passat.

Com a exemple d'aquests segons farem un breu esment de l'evolució al llarg del temps del cementiri de Berga. La informació és extreta la mateixa del llibre *Efemérides Bergadanas*, d'en Jacinto Vilardaga i Cañellas, editat l'any 1919, on hi podem llegir:

El cementiri de Berga, amb Queralt al fons.

JOAN RIBERA

EFEMERIDE N.º 276

Año 1813. Diciembre, 27

Acuérdase trasladar el cementerio al sitio de los corrales públicos, en la «Feixa del Palau».

Es el mismo, sitio, al extremo de la calle del cementerio, en que actualmente el ayuntamiento tiene establecido un criadero de árboles. Se llamaba corrales públicos porque el Ayuntamiento hacía encerrar en él, su ganado, cuando explotaba las carnicerías por su cuenta.

EFEMERIDE N.º 327

Año 1828. Septiembre, 23

Se traslada el Cementerio, adosado a la iglesia parroquial, al Campo llamado la «fexa del Palau», en cumplimiento de lo acordado el día 27 de Diciembre de 1813.

EFEMERIDE N.º 398

Año 1854. Agosto, 10

Aparece la terrible enfermedad del «Cólera morbo asiático».

...Entonces fué, cuando el Alcalde D. José M.ª Vilardaga, ocupó, y el cura-párroco Dr. D. Ramón Moreta, bendijo, el campo de la partida de Casampons que hoy es el cementerio, y en el cual, en aquella fecha, no llegó a enterrarse a causa de decrecer la enfermedad...

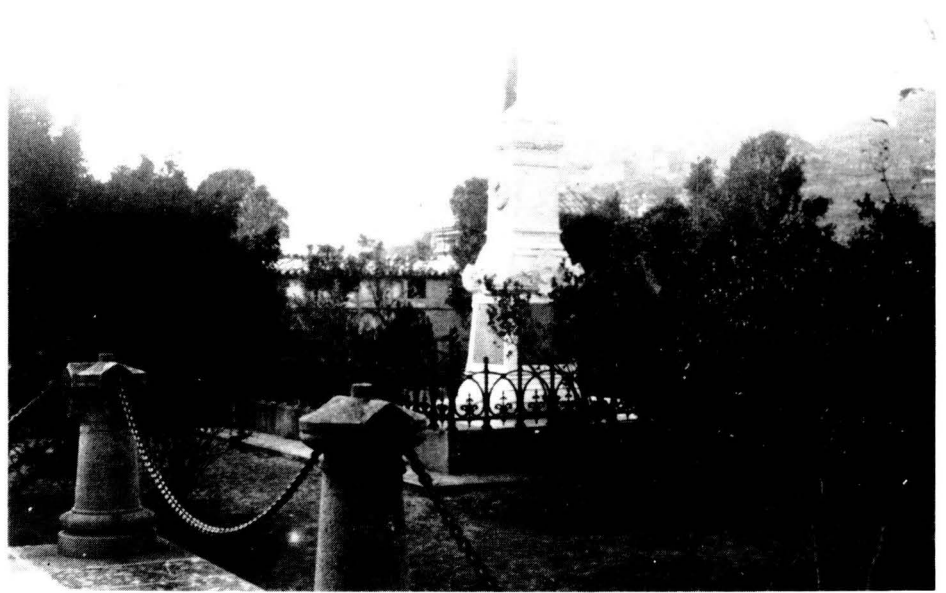
EFEMERIDE N.º 421

Año 1868. Noviembre, 1.

La Junta Revolucionaria, presidida por D. Tomás Galard, prescindiendo de los trámites de expedienteo, decreta y realiza el cierre del Cementerio y su traslación desde el sitio que ocupaba en el extremo de la calle del mismo nombre, al en que, hoy día, está situado, que es el mismo que en 1854, había ocupado el alcalde D. José M.ª Vilardaga y Junquet, y bendecido el cura-párroco D. Ramón Moreta.

Cuatro son los sitios de que hay noticia, de haber estado en ellos establecido el cementerio de la población.

En los primeros tiempos, en que la iglesia parroquial estaba levantada dentro del recinto del castillo, el cementerio público era en los campos de detrás del mismo. Cuando a causa de la ruina de la iglesia del castillo se procedió a levantar una nueva parroquia, en el sitio de la plaza «cremada», que hoy ocupa, lo cual aconteció en 1671, el cementerio se trasladó también al lado de la parroquia, sirviendo de tal, una plazoleta que había y hay aún, en parte, al lado de la puerta principal y la plaza contigua a la lateral, llamada, aún hoy día, cementerio. Las familias aco-

Tomba d'Agustí Rosal al cementiri de Berga (1920).

OBOLIS

modadas tenían, para los enterramientos, las tumbas abiertas en el subsuelo de las iglesias parroquial i de San Francisco.

Cuando se ordenó que los cementerios debían estar fuera del recinto de las poblaciones, se trasladó el de Berga al sitio que ocupa un solar que sirve de criadero de árboles al Ayuntamiento, en el extremo de la calle del cementerio; inaugurándose los enterramientos en el mismo, el día 12 de Agosto de 1816 y procediéndose a la bendición de la Iglesia en él levantada el 14 de Abril de 1824, cerrándose definitivamente el anterior de 1828, i por fin, se

realizó el traslado consignado en esta efeméride.

En Julio, de 1809, se enterró por poco tiempo, en un campo cercano a la cruz de Santa Magdalena, lo cual fué motivado por el gran número de cadáveres que ocasionaba la peste y la guerra de la independencia.»

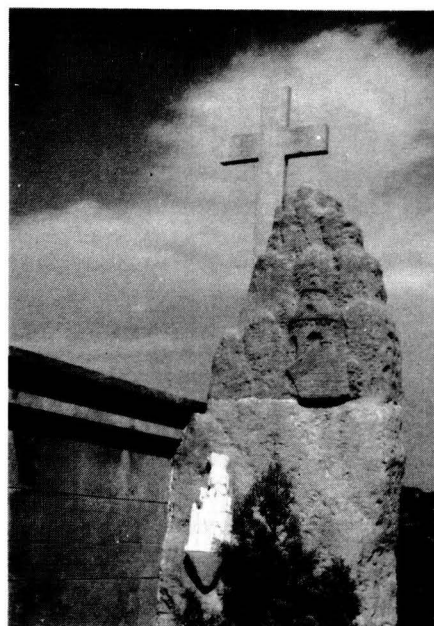
Si bé aquesta transcripció del llibre *Efemèrides Bergadanas* ens assabenta de la història i el pas per diferents llocs del cementiri de la ciutat de Berga, pot servir-nos com a punt de referència de forma generalitzada per a tota la resta de poblacions del Berguedà.

Primer punt: els cementiris, fins a principis del s. XIX, els trobem situats tots al voltant de les esglésies, ja que l'església i el seu voltant eren el lloc sagrat.

Segon punt: l'augment de població i una llarga successió de plagues contagioses i pestes produïdes per la manca d'higiene, tant a nivell personal com urbanístic, i una gran quantitat de guerres, determinaren per fi prendre la decisió que els cementiris havien d'estar situats als afores de les viles.

Efemèrides del futur

«La ignorància en planificació urbanística que els nostres avant passats tenien a finals del s. XX ha fet que amb data d'avui l'ajuntament es veïés obligat a acordar la construcció d'un nou cementiri, on seran traslladades les despulles de l'antic cemen-

Tomba del cementiri de Berga, amb referències locals (Muntanya de Queralt).

JOAN RIBERA

tiri, ja que a la manca de lloc s'hi han afegit les queixes dels veïns que viuen a prop, els quals es lamenten tant de les males olors com de la mala impressió que dona tal visió quan surts a la galeria amb uns convidats, argumentant a més el perill que pot representar per a certes persones amb clares tendències a la depressió».

Encara que sembli una broma, si us hi fixeu bé podeu trobar clars exemples arreu de la comarca, doncs sembla generalitzada la idea d'ampliar els pobles en direcció als cementiris, tornant a quedar aquests integrats a la població. Sense anar més lluny la nostra capital de comarca ensopegarà amb la mateixa pedra no dues sinó tres vegades, doncs del costat de l'església el traslladen a la feixa del Palau, aleshores als límits de la ciutat, i des d'aquest indret al lloc que ocupa ara, prop de Casa en Ponç, on

avui en dia ja queda pràcticament integrat en el nucli poblacional.

Arquitectònicament els cementiris de la comarca presenten bàsicament la mateixa solució: forma rectangular amb nínxols adossats a les parets i una zona central destinada a jardí, amb algun enterrament a terra i on en els més importants hi podem trobar situat algun panteó o algun hipogeu. A més és costum l'edificació d'una capella on se sol celebrar missa el dia de Tots Sants. Com a anècdota curiosa podem dir que la capella del cementiri de Berga és situada en el lloc on hi havia la porta d'accés, cosa que queda demostrada observant fotos antigues; el per què d'això i el trasllat de la porta al lloc actual ho desconec. La manca d'espai ha fet també que els nínxols de nova construcció hagin vist reduïdes les seves dimensions, desapareixent

l'espai situat sota mateix de cada un d'ells i que es coneixia amb el nom d'ossera. En resum, podem dir que fins i tot entre els morts hi podem trobar una jerarquització, que reconeixem per la tipologia i categoria que defineix cada forma d'enterrament.

NOTES

1. VIDAL I BARRAQUER, Francesc. *La secularització dels cementiris*, Foment de Pietat (Qüestions religioses II), Barcelona, 1932, p. 9-10.
2. ALCOY, Rosa. *El Cementiri de Lloret de Mar. Indagacions sobre un conjunt modernista*, Ajuntament de Lloret de Mar, Col·lecció Els Frares, núm. 1, 1990.

Josep Ma. Rossinyol Locuviche
Arquitecte Tècnic

DISTRIBUIDOR
SUZUKI
SUZUKI MOTOR ESPAÑA, S.A.

**MOTOS I
BICICLETES
PUIG**

KTM
FUN IN MOTION

C/. del Roser, 62

08600 BERGA

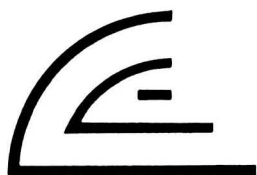
BH **Top Line**
aluminum

PEUGEOT
CYCLES

GIANT
EL GIANTE DE LAS MOUNTAIN BIKES

Gitane Cycles

**ESPECIALISTES EN INSTAL·LACIONS DE GAS BUTÀ, PROPÀ,
TANCS, GASEODUCTES, REPARACIONS D'APARELLS DE GAS**

Casa Cardó

**INSTAL·LACIONS ELÈCTRIQUES, FONTANERIA, CALEFACCIÓ,
ELECTRODOMESTICS I REFORMES EN GENERAL**

Pg. Estaselles, 17-19 - Tel. 821 04 57
08600 BERGA